

Article Arrival Date

18.11.2025

Article Published Date

20.12.2025

Deprem Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukları Nasıl Etkiledi? Anne Görüşlerine Göre Nitel Bir Çalışma¹

How the Earthquake Affected Children with Autism Spectrum Disorder: A Qualitative Study According to Mothers' Views

Erkan KARAMAN¹, Rukiye KONUK ER², S. Sunay YILDIRIM DOĞRU³

- 1) Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Orcid:[0000-0001-7949-1460](#)
- 2) Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Orcid:[0000-0002-9500-0534](#)
- 3) Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Orcid:[0000-0003-0573-0128](#)

Özet

Tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerin etkisiyle yeryüzünü kuvvetle sarsması olarak tanımlanan deprem doğal afet türleri içinde belirsizlik oranı en yüksek olan doğal bir afettir (afad.gov.tr). Türkiye’de 6 Şubat 2023 günü 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem ve ilerleyen günlerde sayısız artçı sarsıntı meydana gelmiştir.

Deprem tüm canlıları olumsuz etkileyebilecek karakterde bir doğa olayıdır. Çocukların doğal afetlerde en savunmasız gruplardan biri olduğu göz önüne alındığında otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların gelişimsel sınırlılıkları nedeniyle savunmasızlık durumun daha kötü bir hal alabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların depremde nasıl etkilendiklerinin yanıtı aranmıştır. Bu amaçla Osmaniye İlinde 6 Şubat Depremlerini yaşamış OSB’li çocuğu olan 10 anne ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma nitel durum araştırması olarak desenlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Deprem OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formu” ve demografik bilgiler formu kullanılmıştır. Veri toplama araçları oluşturulurken ilgili alanyazın taranmıştır. Hazırlanan soru maddeleri ilgili 4 uzmana sunulmuş ve son şekli verilmiştir. Araştırma verileri Osmaniye İlinde katılımcıların ikamet ettikleri yerlerde ortalama 25 dakikalık yüz yüze yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların izinleri ile ses kaydı olarak kayıt altına alınmıştır. Araştırmada elde edilen veriler kodlar ve temalar olarak sınıflanmıştır. Araştırmacıların görüş birliği ilkesine uygun olarak temalara son şekli verilmiştir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde, depremin OSB’li çocuklarda korku, kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları, beslenme bozuklukları, takıntılı/problem davranışlar, içe kapanıklık, ağlama krizleri gibi birçok olumsuz duruma yol açtığı görülmektedir. Deprem sonrasında

¹ Bu makale 7. Uluslararası Katılımlı Uluslararası Katılımlı Disiplinlerarası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresinde (2023) özet bildirisi olarak sunulmuştur.

OSB’li çocukların kardeş ilişkileri olumsuz olarak etkilendiğini söyleyen anneler olmakla birlikte, iki anne deprem sonrasında kardeş ilişkilerinde olumu bir gelişim olduğunu ifade etmiştir. Anneler deprem sonrası süreçte yaşadıklarını ve ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. İlerleyen zamanlarda meydana gelebilecek büyük depremler için çeşitli önerilerini açıklamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Otizm, Deprem, Erken Çocukluk.

Abstract

Earthquake, defined as a strong shaking of the earth due to tectonic forces or volcanic activities, is a natural disaster with the highest uncertainty rate among natural disasters (afad.gov.tr). Two major earthquakes of magnitude 7.7 and 7.6 occurred in Turkey on February 6, 2023 and numerous aftershocks in the following days.

Earthquake is a natural event that can negatively affect all living things. Considering that children are one of the most vulnerable groups in natural disasters, it is thought that the vulnerability of children with autism spectrum disorder may become worse due to their developmental limitations. In this study, the answer to how children with autism spectrum disorder (ASD) in early childhood were affected by the earthquake was sought. For this purpose, interviews were conducted with 10 mothers with children with ASD who experienced the February 6 earthquakes in Osmaniye Province. The research was designed as a qualitative case study. In the study, the “Mother Interview Form on the Effects of Earthquake on Children with ASD” and demographic information form were used as data collection tools. While creating the data collection tools, the relevant literature was reviewed. The prepared question items were presented to 4 experts and finalized. The research data were collected through face-to-face interviews of 25 minutes on average in the places where the participants resided in Osmaniye province. The interviews were audio recorded with the permission of the participants. The data obtained in the research were classified as codes and themes. The themes were finalized in accordance with the principle of consensus of the researchers.

Examining the results of the research, it is seen that the earthquake caused many negative conditions in children with ASD, such as fear, anxiety, sleep disturbances, feeding difficulties, obsessive/compulsive behaviors, introversion, and crying crises. Although some mothers reported that sibling relationships of children with ASD were negatively affected after the earthquake, two mothers reported that there was a positive development in sibling relationships after the earthquake. The mothers expressed their experiences and needs in the post-earthquake period. They explained various suggestions for major earthquakes that may occur in the future.

Keywords: Autism, Earthquake, Early Childhood.

1. GİRİŞ

Doğal afetler, insan veya tüm canlılar üzerinde fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini tamamen durdurmak veya kesintiye uğratmak suretiyle olumsuz etkileyen doğa olaylarıdır (Turan & Kartal, 2011). Deprem, toplumların benliğinde kalan ve hala toplumları tehdit eden dünyanın karşılaştığı en büyük felaketlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksoy, 2013). Dünyadaki en aktif deprem kuşaklarından biri olan Akdeniz-Alp Himalaya deprem kuşağı üzerinde bulunan Türkiye coğrafyasının %93’ü, en yaygın ve yıkıcı etkiye sahip tehlike kaynağı olan deprem tehlikesi altındadır (AKUT, 2011; Türk, 2022).

Türkiye, aktif fay hatları üzerinde yer almaktadır. Türkiye’de Kandilli Rasathanesi kayıtlarına göre 1912 Yılından 2024 yılına kadarki süreçte 15 tane 7 büyüklüğünün üzerinde deprem meydana gelmiştir. Türkiye’de 06.02.2023 Tarihinde Kahramanmaraş İli merkezli 7.7. ve 7.6. büyüklüğünde iki büyük deprem meydana gelmiştir ve bu depremden yakın coğrafyayı paylaşan 11 il ve bazı ilçeler hasar görmüştür. İçişleri Bakanlığı tarafından 24 Nisan 2023’te yapılan açıklamaya göre 6 Şubat 2023’te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısı 50 bin 783’tür. Yaralı sayısının ise 107.204 olarak belirtilmiştir (TMMOB, 2023).

Büyük depremler, ölüm ve yaralanmalar haricinde toplumlar üzerinde önemli ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar oluşturabilme niteliği taşımaktadır. Deprem sonrası çocuklarda görülebilecek psikolojik sıkıntılar; huzursuz ve ajite davranışlar, öfke nöbetleri, uyku sorunları, korkunç rüyalar görme ve ağlayarak uyanma, kaybettiği kişinin hayaletini gördüğünü söyleme, arkadaşlarıyla beraber olma ve oyun isteğinin azalması, bebeksi davranışlar, dikkat bozukluğu, büyüklere aşırı bağımlılık geliştirme, yatak ıslatma, tanısı konulamayan ağrılardan yakınma, kusma, okul başarısında düşme olarak sayılabilir (İrkiçatal, 2014; Karabulut, 2018).

İnsanların, doğal afetlerden biri olan depremden nasıl etkilendiğine, ne kadar etkilendiğine ve bu etkiye nasıl tepki verdiğine bakılmaksızın en savunmasız gruplardan birinin özel gereksinimli insanlar olduğu şüphesiz bilinmektedir (Açıkalın, 2017). Otizm spektrum bozukluğu (OSB), genellikle okul öncesi yıllarda ortaya çıkan ve sosyal iletişim ve sosyal etkileşimdeki zorlukların yanı sıra davranışlarda, ilgilerde ve faaliyetlerde kısıtlı ve tekrarlayan kalıplarla karakterize edilen bir bozukluğu ifade eder (APA, 2013). Literatür incelendiğinde hamilelik sürecinde annelerin depreme maruz kalmasının depremden sonra doğan çocuklarında otistik davranışları arttırıcı etki yaptığı görülmektedir (Blanc, Rahill, Spruill, Jean-Louis & Mouchenik, 2020). Valenti, Ciprietti, Di Egidio, Gabrielli, Masedu, Tomassini ve Sorge (2011), 2009 İtalya L'Aquila Depremi'ne otizmlili çocuk ve ergenlerin uyumsal davranışlarını incelemiştir. Yapılan bu araştırmada Valenti ve diğ. (2011) depreme maruz kalan OSB’li çocuk ve ergenlerin depreme maruz kalmayan OSB’li çocuk ve ergenlere göre uyumsal davranış düzeylerinin olumsuz yönde olduğu ancak 6 ay sonra ve 1 yıl sonra yapılan ölçümlerde OSB’li çocuk ve ergenlerin deprem sonrasında uyum sağlama düzeylerinde artış olduğunu fakat başlangıç düzeyine gelemedikleri sonuçlarına ulaşmıştır. Eroğlu ve Yakşı (2023) 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin OSB’li çocuk ve ergenlere olan etkisini incelemiştir. Hatay İlinde depremden üç ay sonra yürütülen çalışmada deprem sonrasında araştırma grubunda otizm belirtilerinin şiddetinin arttığı, klinik anlamda kötüleşme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 6 Şubat 2023 Tarihli depremlerden sonra OSB’li çocuklara ve ebeveynlerine olan psikolojik etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bir başka çalışmada depremlerden farklı şiddetlerde etkilenen Ankara, Hatay ve Şanlıurfa İllerinde bulunan OSB’li çocuklar ve ebeveynler üzerinde araştırma yürütülmüştür (Eroğlu, Efendi, Temeltürk, & Yakşı, 2024). Araştırma sonucunda depremi şiddetli şekilde yaşayan Hatay ve Şanlıurfa İllerindeki çocuklarda deprem öncesine göre temel otistik belirtiler, sinirlilik ve hiperaktivite düzeylerinde anlamlı derecede farklılık görülürken Ankara İlindeki OSB’li çocuklarda anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

Kahramanmaraş merkezli iki büyük depremin arkasından OSB’li çocukların nasıl etkilendiğini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma erken çocukluk dönemindeki OSB’li çocukların deprem sonrası ne tür yaşantılar geçirdiklerini derinlemesine anlamak, OSB’li çocukların annelerinin gelecek depremlere hazırlıklı olunması için önerilerini almak ve depremlerde kurumsal hizmetlerin kalitesinin arttırılması için bilimsel veriler toplamak amaçları ile yürütülmüştür.

Bu araştırmada erken çocukluk döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocukları ve aileleri depremden nasıl etkilendiler sorusunun cevabı aranmıştır. Bu araştırmanın alt

araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

1. Deprem esnasında OSB’li çocuklar ve ailelerinde ne tür davranışlar meydana gelmiştir?
2. Deprem sonrasında OSB’li çocuklarda ne tür psikolojik durumlar ya da davranışlar ortaya çıkmıştır?
3. OSB’li çocuklarda deprem sonrasında ek sağlık sorunları oluşmuş mudur?
4. Deprem sonrasında OSB’li çocukların ve ailelerinin temel yaşamsal ihtiyaçları nasıl karşılanmıştır?
5. Deprem sonrasında ev içi ilişkiler nasıl etkilenmiştir? OSB’li çocukların deprem sonrasında kardeş ilişkileri nasıldır?
6. Deprem haberleri ve depreme ilişkin yaşanan durumlar OSB’li çocukları ve ailelerini nasıl etkilemiştir?
7. Ağır hasarlı binalar ve enkaz kaldırma işlemleri katılımcılar ve OSB’li çocukları üzerinde ne tür etkiler göstermiştir?
8. OSB’li çocukların anneleri deprem kaynaklı profesyonel psikolojik desteğe ihtiyaç duymakta mıdır?
9. Daha sonraki süreçte yaşanabilecek doğal afetlerde OSB’li çocuklara daha iyi bir destek verilebilmesi için annelerin önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Otizm spektrum bozukluğu tanılı erken çocukluk çağında olan çocukların 6 Şubat Depremlerinden etkilenme durumlarını inceleyen bu araştırma nitel araştırma çerçevesinde durum çalışması yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırmalar ‘nasıl’ ve ‘niçin’ sorularını merkezde tutan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı ayrıntılı incelemesini sağlayan araştırma yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Nitel araştırmaların temel özelliği; bir durumun ayrıntılı ve derinliğine, durumu etkileyen ortam, olay, bireyler ve süreçlerin bütüncül bir yaklaşımla araştırılmasıdır (Merriam, 2013). Otizm spektrum bozukluğuna tanılı erken çocukluk çağındaki çocukların 6 Şubat 2023 depremlerinden etkilenme durumlarının farklılaşabileceği ve OSB’li çocukların heterojen bir grup olması göz önüne alındığında araştırmanın modeli nitel durum araştırması olarak desenlenmiştir.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını Osmaniye İlinde 6 Şubat Depremlerini yaşamış 2.5 ve 7 yaş aralığında OSB’li çocuğu olan 10 anne oluşturmaktadır. Katılımcılar amaçlı örneklem seçim yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Ölçütler; 6 Şubat Depremi yaşamış olma, 0-8 yaş aralığında OSB’li çocuğu olmak, Anne olmak olarak belirlenmiştir.

Tablo 1.Katılımcıların Demografik Bilgiler Tablosu

	OSB' li Çocuğun Yaşı	Anne Yaşı	Eğitim Düzeyi	Gelir Getirici Bir İşte Çalışma Durumu	Ailedeki Çocuk Sayısı	Ailedeki Özel Gereksinimli Çocuk Sayısı	OSB' li Çocuk Ceset Görme Durumu	Şu Anki İkamet edilen yere duyulan güven	Profesyonel Psikolojik Destek Alma Durumu	
									OSB Çocuk	Anne
K-1	7-7	35	Lise	Ha-yır	4	2	Ha-yır	Evet (Apartman)	Evet (Online)	Hayır
K-2	2,5-4	24	Orta-okul	Hayır	3	2	Evet	Evet (Müstakil ev)	Evet (Pskiyatrist)	Hayır
K-3	5	40	Lise	Evet	3	1	Hayır	Hayır (Apartman)	Evet (Pskiyatrist)	Evet (Pskiyatrist)
K-4	7	39	Lise	Hayır	2	1	Hayır	Evet (Konteyner)	Evet (Yüz yüze/Yurtta)	Evet (Yüz yüze/Yurtta)
K-5	6	38	Lisans	Evet	2	1	Hayır	Hayır (Apartman)	Evet (Online)	Evet (Online)
K-6	3	40	Lise	Hayır	2	1	Hayır	Evet (Tek katlı müstakil ev)	Hayır	Hayır
K-7	3	28	Lise	Ha-yır	3	1	Ha-yır	Hayır (Apartman)	Hayır	Hayır
K-8	3	30	Lise	Ha-yır	2	1	Ha-yır	Evet (Müstakil ev)	Hayır	Hayır
K-9	4	36	Lise	Ha-yır	3	1	Ha-yır	Hayır (Apartman)	Hayır	Hayır
K-10	5	34	Lise	Hayır	2	1	Hayır	Hayır (Apartman)	Evet (Online)	Evet (Online)

2.3.Verilerin Toplanması

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış bir görüşme formu olan “Depremin OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formu” ve ‘Demografik Bilgiler Formu’ kullanılmıştır. Bu süreçte

öncelikle ilgili alanyazın taranmış ve alanda yapılan çalışmalar incelenerek görüşme soruları hazırlanmıştır. İlgili 4 uzman görüşü doğrultusunda, benzer bulgular çıkarabileceği düşünülen maddeler çıkarılarak biçimlendirilen 10 soruluk “Depremin OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formu” pilot görüşme için hazır hale getirilmiştir. Formun 10. sorusu katılımcıların görüş ve düşüncelerini almaya yönelik eklemek istedikleri görüş ve düşüncelerini soran sorudur. Pilot görüşme için üç ebeveyne Depremin OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formundaki sorular uygulanmış ve ebeveynlerin görüşleri doğrultusunda anlaşılmayan ifadelerde bazı düzeltmeler yapılmıştır. OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formuna son şekli verilmiştir. Araştırma verileri Osmaniye ilinde katılımcıların ikamet ettikleri yerlerde ortalama 25 dakikalık yüz yüze yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların izinleri ile ses kaydı olarak kayıt altına alınmıştır. Araştırma verileri depremin üzerinden yaklaşık 6 aylık bir süre geçtikten sonra toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmacılar elde edilen verileri bağımsız olarak analiz etmiş ve daha sonra yapılan analizler karşılaştırılmıştır. Yapılan Karşılaştırmalar sonucu görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırma verileri Araştırmacıların görüş birliği ilkesine uygun olarak temalara son şekli verilmiştir. Araştırma verileri 9 tema, 1., 2. ve 5. temalarda 2’şer alt kategori, 4. Temada 5 alt kategori olarak analiz edilmiştir.

3.BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler 1) Demografik bilgilere ilişkin bulgular ve 2) Depremin OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formu aracılığıyla elde edilen bulgular olarak aşağıda ifade edilmiştir.

597

3.1. Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan depreme maruz kalmış OSB’li çocuğa sahip 10 anneden elde edilen demografik bilgilere ilişkin veriler incelendiğinde; annelerin yaş ortalaması 34.4, OSB’li 12 çocuğun yaş ortalaması 4.7 olarak bulunmuştur. 1 anne ortaokul, bir anne lisans mezunudur, diğer katılımcı 8 anne lise mezunudur. Annelerden 2’si gelir getirici bir işte çalışırken diğer 8 katılımcı anne ev hanımıdır. İki annenin 2’şer çocuğunda OSB tanısı vardır, diğer katılımcı annelerin bir OSB’li çocuğu bulunmaktadır. Katılımcı annelerin OSB’li olmayan başka çocukları da bulunmaktadır. Katılımcı anneler ve OSB’li çocuklarının hiçbirisi depremde enkaz altında kalmamıştır. Katılımcı annelerden hiçbirisi birinci derecede yakınlarını depremde kaybetmemiştir. Bazı katılımcılar yakın arkadaşlarını (K-1), bazı katılımcılar uzak akrabalarını depremde kaybettiklerini (K-2, K-7) ifade etmişlerdir. OSB’li çocuklardan hiçbirisi anlamlı şekilde ceset görememiştir. Sadece K-2 depremden sonra tahliye esnasında caddeden geçerken OSB’li çocuklarının ceset gördüğünü fakat durumu anlamadıklarını ifade etmiştir. Deprem sonrasında OSB’li çocuklardan 6’sı psikolojik destek alırken, sadece 4 anne psikolojik destek almıştır. Araştırmanın verileri toplandığı zaman diliminde anneler müstakil evler, apartman daireleri ve konteynerlerde kamet etmektedirler. Bir katılımcı anne (K-1) haricinde apartman dairelerinde ikamet eden anneler ikamet ettikleri yerleri depreme karşı güvenli bulmazken, müstakil evlerde ve konteynerde ikamet eden katılımcılar ikamet ettikleri yerleri depreme karşı güvenli bulmaktadır.

3.2. Depremin OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formu Aracılığıyla Elde Edilen Bulgular

Bu kısımda Depremiñ OSB’li Çocuklara Etkisi Anne Görüşme Formu aracılığıyla toplanan veriler temalar halinde ifade edilmiştir.

3.2.1. Deprem Esnasında Yaşanalar

Katılımcılar, deprem esnasında büyük bir gürültü ve sallantı ile uykudan uyandıklarını ifade etmişlerdir. Anneler; depremin durmasını bekleme, binadan çıkmaya çalışma, hayat üçgeni oluşturma gibi çeşitli davranışlar sergilemiştir. Aşağıdaki başlıklarda depremin oluş anı ve depremden hemen sonra binadan tahliye sürecinde anne görüşlerine göre yaşananlara ilişkin bulgular paylaşılmıştır.

3.2.1.1 Depremiñ Oluşum Anında Yaşanalar

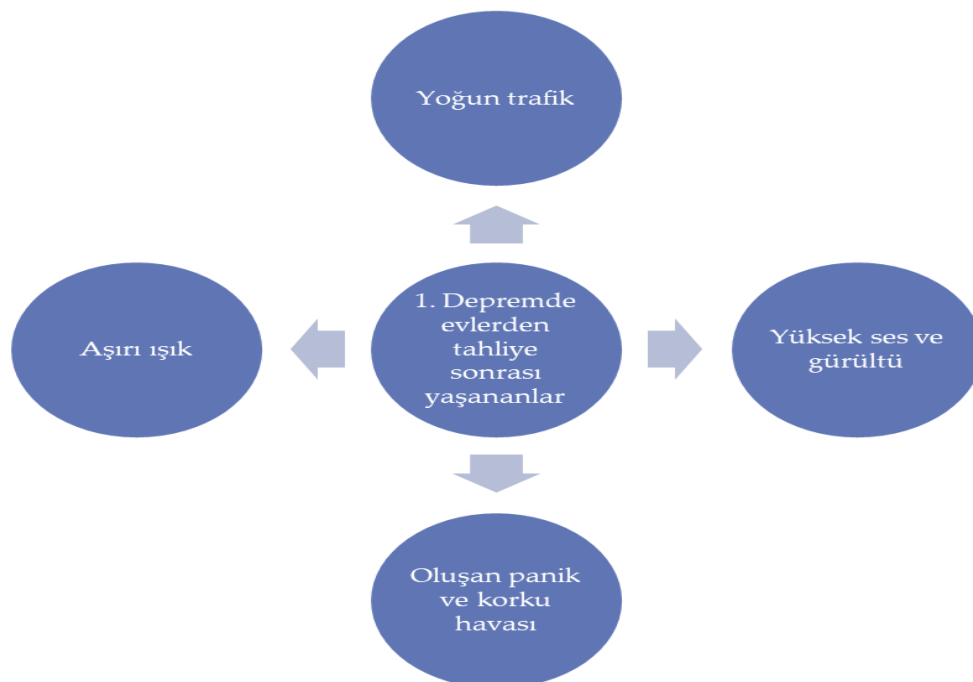
Sabah 4.17’de meydana gelen büyük depremde üç katılımcı (%30) anne dışındaki katılımcılar (%70) OSB’li çocuklarının daha önce böyle bir afetle yüz yüze kalmadıkları için durumu çok idrak edemediklerini ifade etmişlerdir. Bir anne ilk depremde tahliye esnasında çocuğunun korku ve aşırı ağlama davranışı gösterdiğini söylemiştir. Katılımcı bir anne depremde OSB’li çocukları korkutan asıl faktörün yer altından gelen çok ürkütücü kırılma seslerinin olduğunu ifade etmiştir. Bir anne ‘Allah’ım bir daha yapmayacağım’ şeklinde ilk depremde korku ile aynı cümleyi defalarca kurduğunu söylemiştir.

Soruya ilişkin olarak K-1 ‘Büyük bir sarsıntı ile yataktan kalktım, çocukların odasına koştum. Çocuklarda uyanmıştı. Hemen dışarıya koştuk evimiz giriş katta olduğu için beklemedik. Çocuklar ne olduğunu anlamadılar. Depremiñ farkında değillerdi’ ifadelerini kullanmıştır. K-4 ‘Evimiz 8. Kattaydı. Küçük çocuğumu komşulara verdim onlar indirdi bu esnada OSB’li oğlum ‘Allah’ım bir daha yapmayacağım’ şeklinde korku ile sürekli sayıkladı. Deprem durdu ancak öyle aşağıya inebildik’ ifadelerini kullanmıştır. K-2 ‘Evimiz müstakil, kayınbabam zamanında sağlam yaptırmış evi ancak yerin altından çok ürkütücü sesler geliyordu. Çocukları asıl korkutan durum buydu bence’ ifadelerini kullanmıştır.

598

3.2.1.2. Depremden Hemen Sonra Binadan Tahliye Esnasında Yaşananlar

Saat 04.17’de meydana gelen 7.7 büyüklüğündeki depremde evlerden tahliye sonrası Osmaniye İlinde oluşan yoğun trafik aşırı ışık, yüksek ses ve gürültü, oluşan panik ve korku havası OSB’li çocukların tamamını olumsuz etkilemiştir.

Saat 12.30 sularında meydana gelen 2. büyük depremde 7 yaşında olan 3 OSB’li çocuk deprem farkındalığı kazandığı için depremin meydana geliş esnasında korku ve panik yaşamışlardır. Bu üç OSB’li çocuk ağlamışlardır. Araştırmancının ilgili sorusuna ilişkin olarak K-7 ‘*Deprem anında kapılar sıkıştı. Oğlumun odasına girmekte çok zorlandık. Eşim kapıyı açtı ve OSB’li oğlumu alıp evden çıkardı. Tahliye esnasında OSB’li oğlumun başına moloz parçası düşmüş. Binadan indiğimizde her yerden bağırma sesleri geliyordu. Trafik yola çıkan arabalar tarafından kilitlenmiş durumdaydı ve çok fazla ışık vardı. Oğlumu Hastaneye yürüyerek 45 dakikada getirebildik. Çok kötü bir sabahı*’ ifadelerini kullanmıştır. K-1 ‘*Öğlen saatlerinde olan ikinci büyük depremde kayınvalidemlerdeydik. Deprem anında evde 20 kişi vardı neredeyse herkes bağırarak kaçıştı. OSB’li ikizlerim artık depremin korkunç ve yıkıcı bir durum olduğunun farkındaydılar ve ağlamaya başladılar*’ ifadelerini kullanmıştır. K-4 ‘*İkinci Deprem Kayınatamlarda otururken meydana geldi. OSB’li oğlum depremin farkındaydı ‘anne deprem’ şeklinde tekrarlamaya başladı hem oğlum hem ben çok korktuk ve ağladık*’ ifadelerini kullanmıştır.

3.2.2. Deprem Sonrasında OSB’li Çocuklarda Meydana Gelen Tutum ve Davranışlar

Deprem sonrasında OSB’li çocuklarda genel olarak olumsuz durumlar yaşanmış olsa da bazı olumlu gelişmeler olduğu anneler tarafından ifade edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre olumsuz durumlar; davranışsal sorunlar(takıntılı davranışlar, tırnak yeme, uyku bozukluğu, aşırı agresif ve saldırgan davranışlar ve okula uyum sorunları, deprem öncesinde yaşanan eve dönme isteği), iletişimsel sorunlar (anneden ayrılamama, yalnız kalamama), duygusal sorunlar (iç kapanıklık, ebeveynlerin duygularını sürekli gözlemleme, tepkisiz saatlerce oturma, hiç konuşmama) olarak sınıflandırılabilir. Olumlu durumlar; seçici beslenme alışkanlığında azalma olması farklı besinleri tüketme, fön makinası sesi gibi takıntıları bırakma, kelime dağarcığında gelişim, kardeşleri ve arkadaşları ile oyun oynama isteğinde artış, sosyal uyumsal kuralları öğrenme gibi sıralanabilir.

599

K-1 soruya ilişkin ‘*sürekli kardeşleri ile kavga halindeler. Depremden sonra iki OSB’li çocuğumda hırçınlaştı. Şuan bile çocukları evde yalnız bırakamıyorum. Aynı odanın içerisinde bile yalnız kalmak istemiyorlar. Tuvalete gitmeye bile korkar oldular.*’ İlkokul 1. Sınıfa geçtiğimiz yıl başlayan iki OSB’li çocuğu olan K-1, ‘*depremden sonra okula uyum sorunları oldu, artçı depremde bir çocuğum şoka girmiş diğeri ağlama krizine girmiş öğretmen sakinleştirememiş...*’ ifadeleri ile depremin OSB’li çocuklarına olan etkisini ifade etmiştir. K-4 depremden sonra OSB’li çocuğunun sürekli telefonla oynama isteğinin ve meyve suyu içme takıntısının başladığını ifade etmiştir. K-4 ‘*Depremden sonra OSB’li oğlum sürekli telefonda videolar izleme isteğinde, depremle ilgili videolar çıktığında ‘anne deprem’ sözleri ile yanıma koşup telefonu gösteriyor, bir de sürekli meyve suyu içmek istiyor boğazını gösteriyor ‘boğazın mı kurudu?’ sorumuza ‘Hıhı’ şeklinde başını sallayarak cevap veriyor meyve suyu içme isteğini belirtiyor*’ ifadeler ile depremin OSB’li oğluna etkisini ifade etmiştir. K-7 depremden sonraki ilk 24 saatte 3 yaşındaki OSB’li çocuğunun tepkisiz kaldığını belirtmiştir. K-7 ‘*Çocuğum deprem günü hiçbir tepki vermeden sandalyede oturdu. Hiçbir şey yemek içmek istemedi korktum ne yapacağımı bilemedim*’ ifadeleri ile depremin OSB’li çocuğuna olan etkisini ifade etmiştir.

Depremden sonra OSB’li çocuğu için bazı iyi gelişmelerin olduğunu söyleyen K-3 ‘*Depremden sonra çadırda kaldık. Evimizin bahçesine çadır kurduk. Çadırda kaldığımız süre zarfında OSB’li çocuğumun konuştuğu kelime sayısı arttı, sokakta trafik kurallarını anladı ve uyguladı, benzin istasyonundaki pompaya takıntısı vardı depremden önce her gün benzin istasyonuna götürüp pompaya dokunduruyordum. Depremden sonra bu takıntısı ortadan kalktı*’ ifadeleri ile görüşlerini örneklemiştir. Bazı takıntılı davranışların depremden sonra

ortadan kalkmasını K-7 ‘OSB’li çocuğumu fön makinesi sesiyle uyuturduk. Belki de depremin bize en büyük getirisi çocuğumun fön sesiyle uyuma takıntısının bitmesi oldu’ ifadeleri ile desteklemiştir.

3.2.3.OSB’li Çocukların Deprem Sonrasında Kronik Rahatsızlık Yaşama Durumları

Araştırmaya katılan 8 anne (%80) OSB’li çocuklarının deprem sonrasında kronik bir rahatsızlık geçirmediğini ifade etmiştir. K-4 OSB’li çocuğunun korkudan kalpteki damarının yırtıldığını ifade ederken, K-2 anne de çocuklarının mide ve bağırsak hastalıklarını yaşadıklarını ifade etmiştir. Soruya ilişkin olarak K-4 ‘Depremden sonra OSB’li oğlumu doktora götürdüm ameliyat oldu gördüğünüz dikiş izler o operasyondan kalma (Araştırmacıya göstermektedir göğüsün ortasından aşağıya doğru devam eden dikiş izleri vardır). Depremde korkusunda kalpteki damarı yırtılmış. Şimdilik oğlumun durumu stabil sağlık durumunu sürekli takip etmekteyim’ ifadeleri ile deprem sonrası yaşanan kronik rahatsızlık yaşama durumlarını ifade etmiştir. K-2 ‘depremden sonra OSB’li iki kızımın mide ve bağırsak rahatsızlıkları geçirdi’ ifadeleri ile soruya ilişkin cevap vermiştir.

3.2.4. Deprem Sonrasında Temel Yaşamsal Becerilerde Yaşanan Durumlar

Deprem sonrasında temel yaşamsal becerilerde yaşanan sorunlar barınma, beslenme, bakım, yardımlara ulaşmada yaşanan sorunlar ve annelerin yaşadığı diğer sorunlar olarak temalar altında analiz edilmiştir.

3.2.4.1.Barınma:

OSB’li çocuğa sahip aileler deprem sonrasında 7 aile ebeveynlerinin evlerine (%70), 1 aile komşularının ev ve bahçelerine (%10), 2 aile arabalarına sığınma (%20) eğilimleri göstermişlerdir. Katılımcı 1 anne (K-4) ebeveynlerinin evlerine sığındıktan sonra tekrar barınma sorunu yaşadıklarını ifade etmiştir.

Arabalarında deprem sonrası ilk bir haftayı geçirmek durumunda kalan iki anne (%20) kapalı ve dar bir ortamda OSB’li çocuklarının sinir krizleri geçirdiklerini ifade etmişlerdir. K-7 ‘depremden sonra arabamıza sığındık. Dar sıkışık bir alan sonuçta günlerce kaldık OSB’li çocuğum sinir krizleri geçirdi bu süreçte’ ifadelerinde bulunmuştur.

Deprem sonrasında 25-30 kişilik kalabalık ortamlarda barınma ihtiyacını gidermek durumunda kalan OSB’li çocuğa sahip anneler, bu kalabalık ortamda OSB’li çocuklarının uyumsuz davranışlar gösterdiğini ifade etmiştir. İki katılımcı anne OSB’li çocuklarının davranışları yüzünden birinci derece akrabaları tarafından istenmediklerini ve sokakta kalmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. K-4 ‘kayınatamgile sığınmıştık, bizim ev 8. kattaydı çünkü. OSB’li çocuğumun davranışlarına katlamadılar, sokakta parkta kaldık. K-1 bizi evine aldı sonra yurda yerleştirildik’ ifadelerinde bulunmuştur. Soruya ilişkin K-1 OSB’li çocuklarının davranışlarından dolayı sürekli kendisine suçlama yapıldığını ve bu duruma çok üzülüğünü ifade etmiştir. K-6 ‘depremden sonra kayınvelideme gitmek istedik ama bizi kabul etmek istemediler. Eşim epilepsi hastası, depremden sonra epilepsi nöbetleri arttı işveren işten çıkarttı maddi sorunlarımız var. Deprem günü mecburen komşuların verdikleri naylon çadırlarla komşularımızın bahçesine yağmurdan korunacak bir yer yapıp altında yattık. Çok yağmur vardı ve hava çok soğuktu’ ifadeleri ile deprem sonrasında barınma sorunlarını ifade etmiştir.

3.2.4.2.Beslenme:

Depremde ilk 3 günü OSB’li çocuklar seçici beslenme ihtiyaçlarında çeşitli sorunlar yaşamışlardır. Bu süreçte K-4 (%10) dışında tüm katılımcı anneler (%90) OSB’li çocuklarının

kuru ekmek, çay-ekmek, makarna gibi gıdalarla süreci geçirmek durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. K-8 ‘ *depremden sonra ne bulduysak onu yedik, peynir ekmek domates vs. ama kızım her şeyi yiyemez. Çay ekmek verdim ona depremin ilk günlerinde*’ ifadelerinde bulunmuştur.

3.2.4.3.Bakım:

Mama ve bez kullanmak durumunda olan OSB’li çocuk annesi ilk 3 gün OSB’li çocuğu için çok kötü olduğunu, civar illerden tedarik edebildikten sonra durumun düzelmeye başladığını belirtmiştir. K-7 OSB’li çocuğunda pişikler yaralar meydana geldiğini ifade etmiştir. K-7 ‘ *oğlum tek bir çeşit mama ve bez kullanıyordu. Deprem sonrasında marketler kapalıydı. Çocuğum aç kaldı hiçbir şey yediremedim, bezi olmadığı için vücudunda pişikler ve yaralar oluştu. Daha sonra tanıdıklar Adana’dan bez ve mama buldular getirdiler çocuğum rahatladı*’ ifadelerinde bulunmuştur.

3.2.4.4.Yardımlara Ulaşmada Yaşanan Sorunlar

Deprem sonrasında bölgeye gelen yardımlara ulaşmada çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Yardımların kuyruklarda dağıtılması OSB’li çocuğa sahip aileleri olumsuz etkileyen bir durum oluşturmuştur. Kalabalık ve aşırı sese duyarlı OSB’li çocukları ile bu kuyruklardan temel gereksinimlerini karşılamak tüm anneler için olumsuz bir durum oluşturmuştur. K-9 ‘ *kızım çok korkuyor ağlıyordu, kalabalık çadırlarda yemek yiyemedik*’ ifadelerinde bulunmuştur. K-3 ‘ *bize İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Niğde’den gelen motosikletli bir grup yardımlar ulaştırdı paramız var ama ekmek bulamadık deprem günü, sokak aralarına girip yardımları ulaştıran herkese çok teşekkür ederim*’ ifadelerinde bulunmuştur.

3.2.4.5.Annelerin Deprem Sonrasında Yaşadıkları Diğer sorunlar

Deprem sonrasında OSB’li çocukları etkileyen bazı sorunlarda yaşanmıştır. Afette görevli kurum ve kuruluşlarla iletişime geçmekte zorlanma, Çadır alamama, Organizasyon sorunları, Deprem sonrasında hırsızlık vakalarının çoğalmasından dolayı evlerine geri dönmek zorunda kalma gibi olumsuz durumlar OSB’li çocukları etkilemiştir. K-10 ‘ *Depremden bir hafta sonra evimize geri dönmek durumunda kaldık, çünkü bizim yan komşunun evine hırsızlar girmişti*’, K-3 ‘ *Depremden sonra çadır almak için ilgili kuruluşları aradım fakat yetkililerle iletişime geçemedim*’, K-5 ‘ *depremden sonra milletimiz var olsun çok fazla yardım geldi ancak düzenli şekilde dağıtılamadığı zamanlar oldu bir kısım yardımlar boş arazilere atılmış bunları duyduk*’ şeklinde ifadelerle yaşanan diğer sorunları ifade etmişlerdir.

3.2.5. Deprem Sonrasında Ev İçi İlişkiler ve OSB’li Çocukların Kardeş İlişkileri

Deprem sonrasında OSB’li çocukların ev içi ve kardeş ilişkileri hem olumlu hem de olumsuz durumlar içermektedir.

OSB’li çocuğun kardeşleri ile daha çok oyun oynamak istemesi, aile üyeleri ile daha çok iletişim kurmak istemesi olumlu durumlara örnek verilecek elde edilen bulgular arasındadır. İlgili araştırma sorusuna K-3 ‘ *OSB’li oğlum çadırda kaldığımız dönemde ablaları ile daha çok oyun oynama istediğinde bulunduğunu gözlemledik bu duruma çok mutlu olduk*’ ifadeleri ile cevap vermiştir. K-5 ‘ *OSB’li çocuğum deprem sonrasında tüm aile bireyleri ile iletişim kurma çabasında olduğunu gözlemledim. Ablaları, babası ve benimle oyun oynama isteği arttı.*’ İfadeleri ile görüşlerini belirtmiştir.

OSB’li çocukların deprem sonrasında kendilerine, kardeşlerine ve eşyalara zarar verdiklerini, oyun oynamak istemediklerini ifade etmişlerdir. Kardeş ilişkileri bozulan OSB’li çocuklarda dijital bağımlılık düzeylerinde artış gözlemlendiği anneler tarafından ifade edilmiştir. Deprem sonrası OSB’li çocukların anneden ayrılmak istememesi yine olumsuz ev içi ilişkilere yönelik elde edilen bulgular arasındadır. Soruya ilişkin K-1 ‘ *OSB’li çocuklarımda şiddet sergileme*

davranışlarında artışlar oldu. Bir OSB’li çocuğumda daha çok şiddete meyil etme oldu eşyaları kırıp parçalıyor, diğer OSB’li çocuğumda içine kapanıklık oldu sürekli tabletle oyun oynama istiyor kendisini dışarıya kapatıyor kendisi ile itişime geçme isteğimize tepkisiz kaldığı zamanlar oluyor’ ifadeleri ile deprem sonrasında ev içi ilişkilerde ve kardeş ilişkilerinde yaşanan olumsuz durumları ifade etmiştir.

3.2.6. Yazılı ve Görsel Medyada Yer Alan Deprem Haberleri ve Birebir Görülen Durumlara ilişkin Yaşananlar

Tv, radyo, sosyal medya ve internet haberleri ve birebir yaşanan durumlar annelerin tamamını olumsuz etkilerken yaşları 6 ve 7 olan OSB’li çocukları da olumsuz etkilediği anne görüşlerinden elde edilen veriler içerisinde yer almaktadır. K-7 eşinin işi sebebiyle deprem sonrası cenazelerin yıkama işlemine yardım ettiğini bu durumun kendisini duygusal olarak olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. K-7 *‘Eşim imam, çok fazla cenaze geliyordu. Kadınları yıkayacak görevli yetersizliği olduğu için yıkama işlemlerine yardım ettim. Bu durum beni olumsuz yönde etkiledi’* ifadelerini kullanmıştır.

Anneler, çeşitli mecralarda depremle ilgili haberlere karşı OSB’li çocuklarını uzak tutma eğilimi göstermişlerdir. K-4 OSB’li 7 yaşındaki oğlunu TV’den uzak tuttuğunu ancak sosyal medyadan deprem videolarını izleyen OSB’li çocuğunun olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. K-4 *‘TV haberlerinde sürekli deprem haberleri verilmekteydi. Depremle ilgili haberler olduğunda çocuğumu TV’den uzak tutmaya çalıştım. Ancak çocuğum akıllı telefonum eline aldığı anda sosyal medya hesaplarıma giriş yapmaktaydı. Sosyal medya hesaplarında çıkan deprem görüntüleri oğlumu olumsuz etkiledi’* ifadelerini kullanmıştır.

TV, radyo, sosyal medya ve internet haberleri ve birebir yaşanan durumlar diğer aile fertlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. İki anne OSB’li çocuklarının ağabeylerinin depremde olumsuz etkilendiğini ve korku içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. K-6 *‘TV’deki haberler, sosyal medyadaki videolar ve fotoğraflar OSB’li kızımın ağabeyini çok korkuttu. Oğlum sürekli deprem olacak korkusu içerisindeydi. Depremden üzerinden altı ay geçti ancak hala o korkusunu yenemedi. Sadece oğlum değil yetişkinler olarak bizleri de etkiledi haberler ve sosyal medyadaki görüntüler’* ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

3.2.7. Enkaz kaldırma ve Hasarlı Binaların Yıkımlarına Karşı Tutumlar

Enkaz kaldırma ve yıkım işlemleri OSB’li çocukları ve ailelerini a) depremin ilk günlerini hatırlatması ve duygulanımları tazelemesi b) güvenlik kaygılarını ortaya çıkarması yönlerinden olumsuz etki yapmıştır; K-4, çocuğunun yıkımı yapılmış ancak enkazı kalan binayı gördüğünde diğer insanları *‘yaklaşmayın!’* şeklinde ikaz ettiğini ifade etmiştir. K-1 *‘Olabilirdiğince OSB’li çocuklarımı da depremde hasar almış binaların bulunduğu sokak ve caddelerden geçirmemeye kendim de geçmemeye çalışıyorum. Hasarlı binalar bana depremin olduğu günleri hatırlatma’* ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

Katılımcı annelerin tamamı ağır hasarlı binaların yıkım ve enkaz kaldırma işlemlerinin geç başladığını ifade etmişlerdir. K-9 *‘Ağır hasarlı binalar çevreye tehlike saçmakta. Artçı depremlerde binadan düşen bir moloz parçasının Osmaniye’de bir kişinin hayatını kaybetmesine neden olduğunu duyduk. Ağır hasarlı binaların yıkım işlemleri için geç kalındığını düşünüyorum’* ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

Anneler genel olarak OSB’li çocuklarının yıkım yapılacak binaları görmemesini sağlamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. K-4 *‘OSB’li çocuğumun gideceği ilkokulda yıkıldı onu görmemesi için o yöne yaklaştırmıyorum’* ifadelerinde bulunmuştur. Bazı anneler yıkımda çıkan ses ve tozların kendilerini ve OSB’li çocuklarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. K-5 *‘hasarlı binaların yıkımı esnasında çıkan tozlardan ve yüksek seslerden rahatsız oluyoruz, OSB’li çocuğum gelen seslerden korkuyor’* ifadelerinde bulunmuştur.

3.2.8. Sunulan Profesyonel Destekler

Katılımcı annelerin %40 ‘ psikolojik destek almıştır. Bir anne kendi imkanları ile psikiyatri desteği almıştır. 2 katılımcı sağlık bakanlığının online psikodestek hizmetlerinden, 1 katılımcı anne yurttan verilen psikodestek hizmetlerinden yararlanmıştır

OSB’li çocukların %60’ı psikolojik destek almıştır. 5 çocuk Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen psikodestek hizmetlerinden yararlanmıştır. Bir OSB’li çocuk, Çocuk Psikiyatrisinden hizmet almıştır.

Araştırmaya katılan annelerden K-1 (%10) dışında tamamı (%90) profesyonel psikolojik destek almak istediklerini ifade ederken, K-7 destek almak istediğini ama bir fayda sağlayacağını düşünmediğini ifade etmiştir. K-7 ‘psikolojik destek almak istiyorum ama psikolojik destek ile bu korkunun ortadan kalkacağına inanmıyorum’ ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

K-2 ve K-5 psikolojik destek almak istediklerini fakat bakım desteği alamadıkları için psikiyatriste nasıl zaman ayıracıklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı annelerden K-6 haricinde tüm katılımcılar OSB’li çocukları için psikolojik destek yardımı almak istediklerini belirtmiştir. K-6, OSB’li 3 yaşındaki çocuğunun depremin pek farkında olmadığı için çocuğa yönelik psikolojik desteğe ihtiyaç duymadığını belirtmiştir. K-6, normal gelişim gösteren oğlu için psikolojik destek ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir.

3.2.9. Gelecekteki Afetlere Yönelik Öneriler

Katılımcı annelerin gelecekteki afetlere yönelik çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. OSB’li çocuklar ve aileleri için afetlere karşı güvenli barınma tesisleri oluşturulması katılımcı anneler tarafından önerilmiştir. K-4 ‘*OSB’li çocukları olan aileler afetlerde başka kişilerin evlerine sığınmak zorunda kalmamalı, aileler kendilerini yük gibi görmemeli. Bizim gibi OSB’li çocuğu olan aileler için özel barınma tesisleri oluşturulmalıdır*’ ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

OSB’li çocuklar için oluşturulacak tesislerde çocukların özelliklerine uygun temel yaşam malzemesi ve oyuncak bulundurulması katılımcı anneler tarafından önerilmiştir. K-3 ‘*OSB’li çocuklar birçok açıdan özel çocuklardır, deprem gibi büyük ve yıkıcı afetler için OSB’li çocuklara güvenli barınma tesisleri inşa edilmeli ve bu tesislerde çocuklar için gerekli yaşam malzemeleri ve oyuncaklar olmalıdır*’ ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır. K-7 soruya ilişkin olarak ‘*OSB’li çocuklar her türlü gıdayı yiyememe içmeme, her türlü bakım malzemesini kullanamama gibi durumlar yaşamakta. OSB’li çocuklar için oluşturulacak barınma alanlarında bu durumlar göz önüne alınmalıdır*’ ifadelerini kullanmıştır.

Afetlere müdahaleye gelen ekiplerin OSB hakkında bilgi sahibi olması gereksinimi katılımcı anneler tarafından ortaya koyulan bir başka öneridir. K-1 ‘*depremde yardıma gelen ekipler OSB’li çocuklara nasıl davranacaklarını bilmiyorlar, bu konuda afetlerde görevli ekiplerin bilgilendirilmesi gerekirse eğitim almasını önermekteyim*’ ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

Afet sonrası yüz yüze psikolojik destek sağlanması gereksinimi katılımcı anneler tarafından önerilmektedir. K-5 ‘*deprem sonrasında online psikolojik destek aldık ama ben bu desteklerin yüz yüze olmasını önermekteyim. Online olan bağlantılarda iletişimsel sorunlar oluyor OSB’li çocuğuma nasıl fayda sağlayabilirim sorunun cevabını daha detaylı alabilmek için yüz yüze destek almak isterim*’ şeklindeki ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

OSB’li çocukların annelerine deprem eğitimi verilmesi katılımcılar anneler tarafından önerilmektedir. K-5 ‘*depremde ne yapacağımı, sonrasında ne yapacağımı, OSB’li çocuğuma nasıl davranmam gerektiğini bilmiyorum. Bu konuda OSB’li çocuk anneleri olarak bize deprem eğitimi verilmesini önermekteyim*’ ifadeleri ile görüşlerini açıklamıştır.

Deprem sonrasında OSB’li çocukların sağlık hizmetlerine erişimi için tedbirler alınması

katılımcı anneler tarafından başka bir öneri olarak ortaya koyulmuştur. Konuya ilişkin K-7 ‘Deprem sonrasında sağlık hizmetlerine ulaşmakta çok büyük sorunlar yaşadık bu durum için tedbirler alınabilir’ önerisinde bulunmuştur. K-1 ‘ *depremden bir ay sonra çocuk psikiyatrisinden randevu alabildim. O kadar mutlu oldum size bunu tarif edemem. OSB’li çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi çeşitli tanılar da oluyor ve bu durumlara bağlı ilaç kullanılıyor. OSB’li çocuklar için ilgili doktorlara ulaşımında tedbirler alınması gerektiğini düşünüyorum* ’ şeklinde önerilerini ifade etmiştir.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu araştırmada elde edilen veriler ışığında depremin OSB’li çocuklar üzerinde takıntılı davranışlar, uyku problemleri, agresif ve saldırgan davranışlar, konuşmama/tepkisizlik, içe kapanıklık, korku, ağlama krizleri, yalnız kalamama gibi olumsuz etkiler yarattığı ortaya koyulmuştur. İfade edilen duygusal ve davranışsal bu durumlar OSB’li çocuğun ve ailesinin yaşamını güçleştiren faktörlerdir. Eroğlu ve Yakşı (2023) 6 Şubat 2023 Depremlerinden üç aylık süre sonra otizmlili çocuklarda yürüttüğü araştırmada temel otistik davranışlar içerisindeki alt maddelerde birçok sese kulaklarını tıkama, uzun süre boşluğa bakma, çoğunlukla korkma ve çok kaygılı olma, göz temasından aktif olarak kaçınma, sosyal/çevresel etkinliklerle sıklıkla ilgilenmeme ve oyunda diğer çocukları taklit etmeme maddelerinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde etmiştir. Aynı araştırmada OSB’li çocukların deprem sonrasında insanlarla daha az iletişime geçme, şiddet içeren öfke nöbetleri geçirmede artış görülmesi, ekolali ve stereotip davranışlarda artış ve uyku sorunlarında artış meydana geldiği bulguları elde edilmiştir. Depremin OSB’li çocuklara olumsuz etkilerine yönelik olarak bu araştırmada elde edilen veriler Eroğlu ve Yakşı’nın (2023) yürütmüş olduğu araştırma ile ciddi anlamda paralellik göstermektedir.

Deprem sonrasında OSB’li çocuklarda dijital bağımlılık düzeylerinde artış meydana gelmesi araştırmanın bir başka sonucudur. 6 Şubat 2023 Depremlerinin otizmlili çocuklara olan etkisini araştırıldığı bu araştırmada deprem gibi stres ve kaygı bozukluğuna yol açabilecek bir afet sonrasında OSB’li 7 yaşındaki 2 çocuğun dijital bağımlılık belirtileri göstermeleri önceki araştırma sonuçlarına uyumluluk göstermektedir. Romano, Truzoli, Osborne ve Reed (2014) otizm özellikleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye depresyon ve anksiyete varlığının aracılık edip etmediğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda otistik özellikler, yüksek kaygı ve yüksek depresyon düzeylerinin internet bağımlılığı ile ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur. Otizm özelliklerine sahip olmanın sorunlu internet kullanıcısı olma ile ilişkisi çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur (Lane, & Radesky, 2019; Murray, Koronczai, Király, Griffiths, Mannion, Leader & Demetrovics, 2021; Truzoli, Osborne & Reed, 2019). Bazı araştırmacılar OSB ile internet bağımlılığını, depresyon düzeylerinin anlamlı şekilde yordamağını fakat OSB olmayan kişilerde bu ilişkiyi yordadığı sonuçlarına ulaşmışlardır (Kawabe, Horiuchi, Hosokawa, Nakachi, Soga & Ueno, 2022). Dijital bağımlılık OSB’li çocukların psikolojik ve fizyolojik sağlığını tehdit eden bir faktör olduğu için çocuklar için gelişimi destekleyen alternatif etkinlik/uyaran/programlar sunulması ve deprem bölgesinde bu konu üzerine tedbirlere yönelik daha derin araştırmalar yapılmasında fayda sağlanacağı düşünülmektedir.

Okul öncesi dönem çağı ve ilkököl 1. sınıf düzeyindeki çocuklara depremin önemli derecede olumsuz etkileri olduğu söylenebilir. İlkokula 1. sınıfa giden iki OSB’li çocuğun annesi ile yapılan görüşmede OSB’li çocukların deprem sonrası okula uyumda sorunlar yaşadığı bulgusu elde edilmiştir. Dutta ve Diğ. (2022) 8.8 büyüklüğündeki Şili Depreminin ilkököl öğrencilerinin psikososyal işlevlerine etkilerini inceledikleri araştırmada depreme maruz kalmanın sınıfa uyum sağlamayı olumsuz yönde etkileyen bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır. Deprem

sonrası OSB'li çocukların okula uyumları üzerinde durulması gereken bir konu olarak düşünülmektedir.

Birçok açıdan olumsuz etki yapan bir afet olan deprem sonrasında OSB'li çocuklarda bazı olumlu durumlar meydana geldiği araştırmada elde edilen veriler içerisinde yer almaktadır. Takıntılı davranışların ortadan kalkması, sosyal ve iletişimsel becerilerde artış, kardeş ilişkilerinde olumlu gelişmeler yaşanması elde edilen olumlu gelişmeler içerisinde yer almaktadır. Araştırmanın bu çarpıcı bulgusu ileriki araştırmalar ile daha derinlemesine incelenme gereksinimi gerekliliğini ve arka planda olumlu gelişmelere nelerin etki ettiğinin ortaya çıkarılması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde genel olarak 3 yaş ve civarı yaşta olan OSB'li çocukların deprem olgusunun tam olarak farkına varmadıkları annelerden elde edilen bulgular çerçevesinde ifade edilebilir. Yaş ile birlikte OSB'li çocukların depremden etkilenme düzeyleri artış göstermiştir. Araştırmada ortaya çıkan okul öncesi dönemde olan çocukların daha büyük yaş grubunda olan çocuklara göre daha az psikopatolojik etkilenme gösterdiği bulgusu literatürdeki bazı araştırmalar tarafından desteklenmektedir (Feo, Di Gioia, Carloni, Vitiello, Tozzi & Vicari, 2014; Furr, Comer, Edmunds & Kendall, 2010; Wang, Chan & Ho, 2013).

Ağır hasarlı binaların yıkım ve enkaz kaldırma işlemleri ile ilgili anne görüşlerinden elde edilen veriler incelendiğinde; ağır hasarlı binaların yıkım ve enkaz kaldırma işlemlerinin hem OSB'li çocukları hem de annelerini olumsuz etkileyen bir durum olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yıkım ve enkaz kaldırma işlemleri sırasında ortaya çıkan ses ve toz fiziksel uyaran görevi yaparken, enkaz manzarası depremin ilk günlerine olumsuz hatırlatıcı bir etki yapmaktadır.

OSB'li çocukların belirli gıdalar, bezler ve mamalar tüketmesi durumu OSB'li çocuğa sahip ailelere afet durumlarında zorlayıcı bir etki oluşturduğu bu araştırmanın sonuçları içerisinde yer almaktadır. Deprem riski taşıyan bölgelerde OSB'li çocukların özel gereksinimlerin bilinmesi ve gerekli tedbirlerin alınması yaşanabilecek büyük ve yıkıcı depremlerden sonra OSB'li çocukların depremden etkilenme düzeylerine olumlu yönde etki edebilir.

OSB'li çocukların ailelerinin sosyal kabulünün istendik düzeyde gerçekleşmediği araştırmadan elde edilen bir başka sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. İki OSB'li çocuğa sahip ailenin birinci derece akrabalarının evlerini terk etmek zorunda kalması ve bir annenin OSB'li çocuklarının davranışlarından dolayı kendisinin suçlandığını ifade etmesi OSB'li çocuk ailelerinin sosyal kabulünü arttırıcı çalışmaların yürütülmesi gerekliliğini düşündürmektedir.

Yazılı ve görsel basında yer alan deprem haberleri ve birebir yaşanan depreme bağlı olaylar OSB'li çocuklarda ve aile fertlerinde olumsuz etkiler oluşturduğu bu araştırmada elde edilen bulgular arasındadır. Deprem sonrasında 'sığınma alanı' işlevi gören bazı güven duyulan evlerde çok sayıda kişi birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Bu kalabalık ortamlarda depremle ilgili haberler ve videolar izlenirken OSB'li çocukların olumsuz yönde etkileneceği göz önüne alınmalı ve bu konu ile ilgili toplumsal farkındalık kazandırılması gereksinimi düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen verilere ışığında depremden sonra yemek dağıtımı gibi kalabalık ve kuyruklar halinde yapılan yardımlardan OSB'li çocukların ve ailelerinin faydalanmasında ciddi sorunlar yaşandığı görülmektedir. OSB'li çocuklar bozulan rutinler, sese ve kalabalığa karşı aşırı duyarlılık gibi sınırlılıklarından dolayı deprem yardımlarından faydalanmakta zorluklar yaşamaktadırlar. OSB'li çocuğu olan ailelerin önceden tespit edilmesi ve bu ailelere temel yaşamsal yardımların bireysel olarak ulaştırılması ya da OSB'li çocuklar ve aileleri için kurulacak barınma alanlarında bu konuya dikkat edilmesi önem taşıyan bir sonuç olarak bu araştırmada ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın demografik bilgiler kısmında toplanan veriler ışığında araştırmaya katılan

annelerin OSB’li çocuklarının hiç birinin enkaz altında kalmaması ve deprem sonrası ceset görmemesi ileriki araştırmalar için dikkat edilecek bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. İfade edilen durumları yaşayan OSB’li çocukların depremde nasıl etkilendiklerinin ortaya koyulması depremin OSB’li çocuklara olan etkisinin anlaşılmasında önem taşımaktadır. Araştırmanın demografik verilerinde elde edilen sonuçlara göre katılımcı anneler araştırma esnasında ikamet ettikleri yerlere güven duyma ile ilgili soruya müstakil evlerde ve konteynerde oturanlar evet yanıtını verirken bir katılımcı dışında apartmanda ikamet edenlerin hayır yanıtını vermesi elde edilen bir başka sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Deprem sonrası ikamet edilen alanların OSB’li çocukların ve ailelerin depremde etkilenme düzeylerini ne derecede etkilediği üzerinde çalışmaların yapılması ileriki araştırmalar için önerilen bir başka araştırma konusu olarak bu araştırma sonuçlarından elde edilen veriler ışığında düşünülmektedir.

5. ÖNERİLER

Bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler ifade edilmiştir:

- ✓ OSB’li çocuğa sahip ailelere yönelik bakanlıklar ve belediyeler afet durumları için barınma tesisleri/alanları hazırlamalıdır.
- ✓ Afetler sonrasında OSB’li çocuklar ve aileleri kalabalık ortamlarda ve yardım kuyruklarında temel ihtiyaçlarını karşılamakta sorunlar yaşamaktadır. OSB’li çocuğa sahip ailelere yardımların ikamet yerlerine ulaştırılması gerekmektedir. Bu anlamda mobil bir sistem hayata geçirilebilir.
- ✓ OSB’li çocuğa sahip annelere afetlere hazırlayıcı eğitim verilmesi ortaya çıkan bir ihtiyaçtır.
- ✓ Deprem sonrasında OSB’li çocuklarda okula uyum ve dijital bağımlılıkla mücadele çalışmalarının yürütülmesi sonraki araştırmalar için önerilmektedir.
- ✓ Psikolojik destekler planlanırken OSB’li çocuğa sahip ailelere bakım desteğinin planlamasının yapılması önerilmektedir.
- ✓ Depremde yakınlarını kaybeden, enkaz altında kalan, yaralanan veya sakat kalan, ceset görme gibi travmatik durumlar yaşayan OSB’li çocuklar ile ileriki araştırmalarda derinlemesine araştırmalar yürütülmesi önerilmektedir.
- ✓ Depremden sonra OSB’li çocuklarda ortaya çıkan olumlu gelişmelerin daha derinlemesine anlaşılması amacıyla ileriki araştırmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Açıkalin O. (2017). Deprem Bağlamında Dirayetli Toplumun Neresindeyiz: Yüzyılın Hesabı. Yeni İnsan Yay.138.

Aksoy, B. (2013). Depremi yaşamış olan 9. sınıf öğrencilerinin" deprem" kavramına yönelik algılarının nitel açıdan incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 5(1), 247-265.

Blanc, J., Rahill, G., Spruill, T. M., Jean-Louis, G., & Mouchenik, Y. (2020). Association between prenatal exposure to the Haiti 2010 earthquake, consequent maternal PTSD and autistic symptoms in offspring. *European Journal of Trauma & Dissociation*, 4(2), 100098. <https://doi.org/10.1016/j.ejtd.2019.02.001>

Dutta, A., Peña, F., Holcomb, J. M., Leiva, L., Squicciarini, A. M., Canenguez, K. M., Bergmann, P., Riobueno-Naylor, A., Ferley, A., Simonsohn, A. Garfin, D. R., Silver, C. R., Benheim, T. S., Guzman, J., Jellinek, M.S. & Murphy, J. M. (2022). Earthquake exposure, adverse childhood experiences, and psychosocial functioning in Chilean children: A longitudinal study. *Journal of traumatic stress*, 35(4), 1177-1188. <https://doi.org/10.1002/jts.22826>

Eroğlu, M., Efendi, G.Y, Temeltürk, R.D, & Yaksi, N. (2024). Yıkıcı bir deprem sonrası otizmle yaşamak: Türkiye'deki çocuk ve ergenlerin deneyimleri. *Uluslararası Gelişimsel Engelliler Dergisi* , 1–11. <https://doi.org/10.1080/20473869.2023.2301184>

Eroğlu M. & Yakşi N (2023) Changes in Symptom Severity and Sleeping Habits After Earthquake in Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorder: The Case of the Kahramanmaraş Earthquake in 2023, Turkey. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 14 4 577–586. <https://doi.org/10.31067/acusaglik.1300908>

Feo, P., Di Gioia, S., Carloni, E. *et al.* Prevalence of psychiatric symptoms in children and adolescents one year after the 2009 L'Aquila earthquake. *BMC Psychiatry* 14, 270 (2014). <https://doi.org/10.1186/s12888-014-0270-3>

Furr, J. M., Comer, J. S., Edmunds, J. M., & Kendall, P. C. (2010). Disasters and youth: A meta-analytic examination of posttraumatic stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78(6), 765–780. <https://doi.org/10.1037/a0021482>

Irkiçatal, G. (2014). Doğal afetlerin ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimler üzerine etkileri (Van ili deprem örneği) (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Karabulut, D. (2018). Doğal afetlerin çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Ana Bilim Dalı.

Kawabe, K., Horiuchi, F., Hosokawa, R., Nakachi, K., Soga, J., & Ueno, S. I. (2022). Comorbid symptoms of internet addiction among adolescents with and without autism spectrum disorder: a comparative study. *International Journal of Adolescence and Youth*, 27(1), 315–324. <https://doi.org/10.1080/02673843.2022>.

Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber. S. Turan (Çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.

Turan, İ. ve Kartal, A. (2011). İlköğretimde Doğal Afetler Öğretiminin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. 20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 8- 10 Eylül 2011. Bildiri Özeti.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Türk, A. (2022). Deprem Özelinde Engelli Bireylere Duyarlı Afet Yönetimi Modeli. Afet Ve Risk Dergisi, 5(1), 61-77. <https://doi.org/10.35341/afet.1078869>

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 6 Şubat Depremler 8. Ay Değerlendirme Raporu. Erişim <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu-yayimlandi>. Erişim Tarihi: 30.04.2024

Valenti, M., Ciprietti, T., Egidio, C. D., Gabrielli, M., Masedu, F., Tomassini, A. R., & Sorge, G. (2012). Adaptive response of children and adolescents with autism to the 2009 earthquake in L'Aquila, Italy. Journal of autism and developmental disorders, 42, 954-960 <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1323-9>

Wang, CW., Chan, C.L.W. & Ho, R.T.H. Prevalence and trajectory of psychopathology among child and adolescent survivors of disasters: a systematic review of epidemiological studies across 1987–2011. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 48, 1697–1720 (2013). <https://doi.org/10.1007/s00127-013-0731-x>

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.